DOMINIK DUKA

Poslední slovo

Nedokončený rozhovor s Markem Šmídem
a vzpomínky osobností

DOMINIK DUKA
Poslední slovo

Nedokončený rozhovor s Markem Šmídem
a vzpomínky osobností

Nakladatelství ČAS

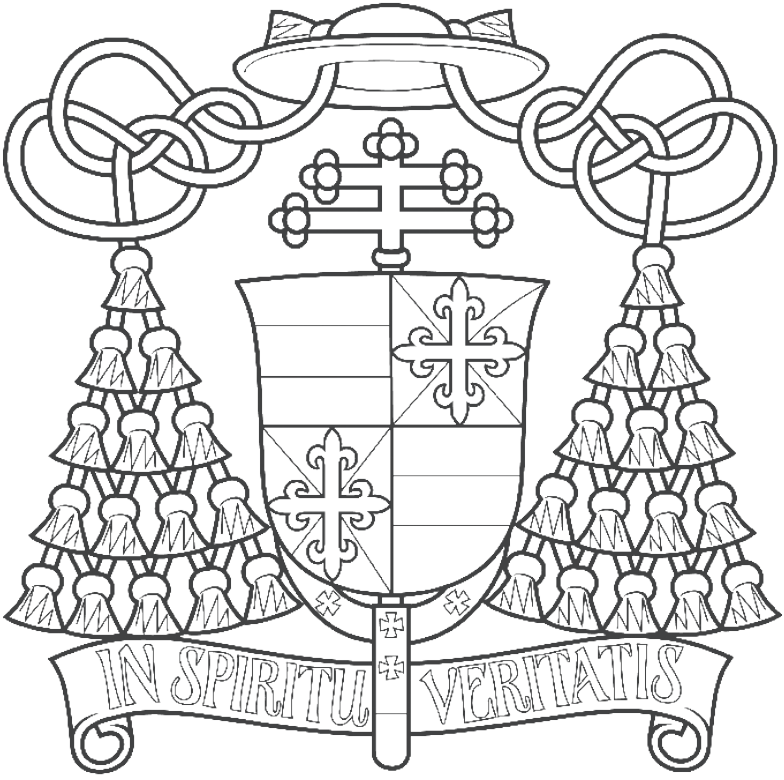
IN SPIRITU VERITATIS

DOMINIK DUKA
Poslední slovo

Nedokončený rozhovor s Markem Šmídem
a vzpomínky osobností

Autor a nakladatel srdečně děkují všem, kteří laskavě přispěli svým textem či fotografií do této knihy.
Za všestrannou podporu a zázemí pak výslovně děkují těmto osobnostem:

Jeho Excelenci Janu Graubnerovi, arcibiskupu pražskému v letech 2022-2026;
sestře Dominice Janě Bohušové, nejbližší osobě Dominika kardinála Duky;
a Michalu Šafrankovi a Vojtěchu Mátlovi ze sekretariátu pražského arcibiskupa.

Fotografie na obálce: Dominik kardinál Duka (Ivan Pinkava)
Obrázek na str. 2: kardinálský znak Dominika kardinála Duky (černobílé provedení)

Copyright © Marek Šmíd, 2026

Editor, Postface © Josef Pepson Snětivý, 2026

Photographs © Dominik Duka´s Archives
(on Cover: by Ivan Pinkava); Mateřská škola, základní škola a gymnázium sv. Augustina (by Karel Pokorný), 2026
Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2026

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2026

ISBN 978-80-7475-542-2

Děkuji, že mohu spolu s Vámi vzpomínat na Otce Dominika, který je tu s námi stále přítomen. Pravda, je to jinak, než když jsme s ním mohli dříve mluvit, modlit se, radovat i rmoutit nad věcmi bolestnými. Jako by to ale bylo přesně tak, jak promluvil pro TV Noe o Velikonocích 2012:

Smrtí vše nekončí a křesťanství, poselství Knihy knih Starého i Nového zákona hovoří o Vzkříšení, tedy máme mít skutečně hlubokou radost, protože máme NADĚJI, že celý náš život, naše starosti, bolesti, ale také naše touhy a naděje neskončí tím okamžikem, kdy nám budou přát: „Odpočinutí věčné…!“

Dnes jsou to tři měsíce, kdy Otci Dominikovi začalo bolestné triduum a znovu se vrátil z domu do nemocnice, večer o slavnosti Všech svatých, v závěru Svatého roku 2025 Poutníků Naděje, o první listopadové sobotě, pod ochranou Panny Marie v pevné víře, že jsme v každé chvíli v rukou Božích. Ty chvíle jsou teď také stále se mnou a znovu a znovu prožívám s Otcem Dominikem boj o Život. Celou svou silou bojoval o život. Ačkoli byl tlumený a na přístrojích a nemohl mluvit, vycházela z něj zvláštní síla. Čím dál více si uvědomuji, jak bojoval o život nás všech, že všechnu svou sílu odevzdával Pánu Bohu za nás za všechny. Měl tolik rád lidi a nedělal rozdíly! A chtěla bych říct, že nás má stále rád i teď, že se cosi v tom utrpení zrodilo pro věčnost, tak neuchopitelné, tak nezničitelné, trvalé

a vždy krásné, tolik nás přesahující a vždy burcující k úctě, vděčnosti a ke snaze se neztratit, vytrvat.

Daleko víc si teď uvědomuji tu nesmírnou milost od Pána, že jsem mohla být Otci Dominikovi nablízku v jeho všedních i slavnostních dnech, ale taky si teď více uvědomuji, čemu všemu musel čelit, co všechno nesl, tiše a beze zbytku. A nic ho nezastavilo v jeho tvořivosti. Byl plný plánů a naděje zvlášť v posledních měsících, kdy, jak to sám nazval, *Jitřenka vzešla na Západě*. V této zlomové době, v neutěšeném stavu společnosti všude na Zemi, mladí lidé nacházejí cestu k Bohu, s růžencem v ruce a s úctou k Panně Marii. Z toho se tolik těšil a zdůrazňoval potřebu vzdělanosti a studia v hledání pravdy a Boha. Jeho inspirativní plány tady zůstávají, je třeba je naplňovat. To je život, který nám tu zanechává a ve kterém jej můžeme rozeznávat a uskutečňovat mezi námi Boží království.

Díky Bohu za Otce Dominika, díky Bohu také za tuto knihu, která je zrcadlem lásky Otce Dominika k Bohu a k lidem všem.

S.M. Dominika Bohušová OP

V Praze, dne 1. února 2026

NEDOKONČENÝ ROZHOVOR

Eminence, narodil jste se v Hradci Králové roku 1943 jako Jaroslav Duka. Jaké vzpomínky si uchováváte na dětství v poválečném Československu?

Víte, když dnes mluvím o svém dětství v době druhé světové války a krátce po ní, do jisté míry je to vyprávění převzaté. Ze vzpomínek mých rodičů, příbuzných a lidí, mezi nimiž jsem vyrůstal. Mé vlastní vzpomínky jsou často matné, jako kdybyste se díval skrz zamlžené sklo. Ale ty příběhy, které jsem slýchal, a prostředí, ve kterém jsem vyrůstal, mě formovaly hluboce. Mým skutečným domovem se stal Hradec Králové, a právě tam začal příběh mého dětství.

Můžete nám představit svou širší rodinu?

Nejbližší mi byla široká rodina z matčiny strany, ale i otcova linie měla významné místo v mém životě. Někteří příbuzní žili ve Varnsdorfu, odkud se později přestěhovali na Mladoboleslavsko, na bývalé valdštejnské panství. Varnsdorf tehdy nebyl malé město, ale měl kolem 25 000 obyvatel a silnou textilní a obuvnickou tradici, téměř jako baťovský Zlín.

Můj dědeček pracoval jako mistr v obuvnické továrně a zároveň vedl vlastní živnost. Jeho manželka, moje nevlastní babička, byla žena s velkým srdcem. Zajímavé je, že jméno Jaroslav nesu po jejím synovci.

Z matčiny strany pocházeli předkové ze Šumavy, z Hor Matky Boží, což bylo úplně jiné prostředí s odlišnou mentalitou. Přesto naše rodiny žily spolu v harmonii.

Jak vypadal tehdejší Hradec Králové dětskýma očima?

Vzpomínky jsou spíš mozaikou pocitů než přesných obrazů. Město žilo přítomností armády a katolické církve – vojenský posádkový život, seminář, silná přítomnost duchovenstva. Už jako dítě jsem si všiml, že se tyto světy nejen tolerují, ale dokonce doplňují. Vojáci chodili do kostela a kněží si jich vážili.

Samozřejmě jsme si jako kluci hráli na válku. Dělili jsme se na Východ a Západ. *Rusové* znali jen dvě fráze – *Davaj sjuda!* a *Davaj časy!* –, zatímco my *Angličané* jsme jen neuměle salutovali, aniž bychom znali jediné anglické slovo.

Váš otec František byl voják, že?

Ano. Otec často dojížděl do Plzně, kde se po válce přeškoloval z letce na pyrotechnika. Bydleli jsme nedaleko letiště a jako děti jsme tam měly volný přístup. Piloti nás pouštěli k letadlům, ukazovali nám kabinu a podobně. Dnes to zní neuvěřitelně, ale tehdy to bylo možné. Právě tam vznikla moje první velká vášeň – letectví.

Otec nám také vyprávěl o své válečné cestě. Jak pluli lodí z Marseille přes Neapol a Alžírsko až do Severního moře a nakonec do Glasgow, aby se vyhnuli německým ponorkám. Ty příběhy mě fascinovaly a probouzely ve mně touhu po dálkách a po moři.

Jak jste tehdy žili?

Patřili jsme ke střednímu měšťanskému stavu a nesli jsme v sobě i určitou nostalgii po starých časech monarchie. Hradec byl tehdy významnou posádkou. Žilo tu přes 5 000 vojáků a fungovalo pět vojenských orchestrů. Kulturní život byl mimořádně pestrý a pro mě jako dítě naprosto samozřejmý.

Bydleli jsme v bytě, který nám přenechal otcův strýc. Do roku 1939 patřil básníkovi Viktoru Fischlovi. Až později jsem se dozvěděl, že se tam scházeli básníci jako František Halas či Vladimír Holan. Tehdy jsem to netušil, ale dnes už vím, že jsem vyrůstal v místě prodchnutém kulturní pamětí.

A pak přišel rok 1948.

Ano. A všechno se náhle změnilo. To, co vypadalo jako návrat k normálnímu rodinnému životu a svobodě, bylo během krátkého času zvráceno.

Jak otcova válečná zkušenost a pozdější návrat domů ovlivnily Vaši výchovu a pohled na svět? Jak vám líčil své roky, kdy bojoval v československé jednotce ve Velké Británii?

Mohu říct, že otec nepatřil k těm, kdo by líčili válku skrze hrdinské příběhy nebo dramatické bitvy. Jeho vzpomínky se spíš točily kolem politického vývoje a širších souvislostí. Mluvil o Jaltě, Teheránu, Postupimi, ale také o událostech, které se odehrály v Československu, například v Brně.

V jeho příbězích byl velmi jasný postoj: odmítání komunismu a sovětské ideologie. Tyto názory pro-

mítal i do situace v Polsku, kde ji viděl obzvlášť ostře. Maminka mi vyprávěla zajímavý detail. Před úplným zničením Varšavy zachránila město socha Panny Marie. Když jsem se po letech do Varšavy podíval, zjistil jsem, že šlo vlastně o sochu Krista, která přežila na předměstí. Ta mi později při každé cestě do Polska symbolizovala jistou duchovní kontinuitu.

Jak se promítaly tyto události do Vašeho dětství a výchovy?

Myšlenka připojit se k organizacím jako pionýr nebo Svaz socialistické mládeže pro nás doma nikdy nepřicházela v úvahu. Vnímali jsme to jako zradu vlastních hodnot a tradic. Když komunisté zlikvidovali Skaut, Orla a Sokol, bylo to, jako by nám někdo násilím vzal kus domova. Zmizelo něco, co k dětství neodmyslitelně patřilo, něco, co utvářelo naši identitu, a my jsme to považovali za přirozenou součást života.

Pamatujete si něco z osvobození v květnu 1945?

Na události května 1945 si nevzpomínám, protože mi byly teprve dva roky a necelý měsíc. Pamatuji si spíše pozdější roky. Např. se mi jasně vybavuje rok 1953, kdy na Masarykovo náměstí v Hradci Králové napochodovala svazácká mládež a násilně svrhla sochu Tomáše Garrigua Masaryka. Ten pohled ve mně zanechal hluboký dojem. Viděl jsem, jak se symboly svobody a demokracie ničí před očima lidí, kteří tomu bezmocně přihlíželi.

Když jsem pak později sledoval záběry z nacistických srazů, například příjezd Adolfa Hitlera na mnichovský

stadion, okamžitě se mi vybavila atmosféra toho února 1948 – masy, uniformy, agitace, pocit ohrožení. V ten moment jsem si poprvé uvědomil, že nacismus a komunismus jsou si ve své podstatě velmi podobné. Pro mě to byl skutečně formativní zážitek, který hluboce ovlivnil mé chápání historie a politické reality.

Jak jste se vyrovnávali s nejistotou a ztrátou lidí kolem sebe?

Po únoru 1948 mnoho lidí „zmizelo". Včetně letců, kteří byli ještě nedávno považováni za hrdiny. Dlouho jsme se ptali, co se s nimi stalo. V té nejistotě se ukázala síla modlitby. Už tehdy nezbývalo nic jiného než se modlit. Chodívali jsme do malého dřevěného pravoslavného kostelíka svatého Mikuláše, který nechal přivézt z Podkarpatské Rusi hradecký továrník Josef Pilnáček.

Chodívala tam i má matka a paní Kostovičová, lékařka sovětské armády, později provdaná za podkarpatského Rusína, generála Julia Kostoviče, který bojoval ve Svobodově armádě. V tom prostém chrámu se rodilo mé první vědomí toho, co dnes nazýváme ekumenismem. Vědomí jednoty víry navzdory rozdílným tradicím a historickým zkušenostem.

Svou maminku Anežku popisujete jako skromnou a zbožnou ženu. Jak její víra ovlivnila Váš každodenní život a duchovní identitu?

Maminka byla opravdu skromná a zbožná žena. Vyrůstala v prostředí s různými náboženskými vlivy. Část její rodiny byli katolíci, jiní evangelíci a někteří přešli i do Církve československé. Právě zde se začala

formovat její víra, do značné míry ovlivněná životní kázní, možná více než samotným dogmatem. Pro ni byla nejdůležitější lidskost.

Evangelictví ji nikdy zvlášť neoslovilo. Možná v něm postrádala něco osobního. Církevní instituce byla přítomná, ale maminka si zároveň uvědomovala její limity. Poznala i kněze, kteří zradili své poslání. Víra pro ni byla kombinací náboženství, biblických příběhů a každodenní modlitby. Projevovalo se to také v jednoduchých gestech, jako byly požehnání jídla, vděčnost, přirozená a zbožnost.

Jak jste vnímal duchovní život doma jako dítě?

Vzpomínám si, že když byli rodiče pryč, hledal jsem jistotu jinde – v duchovním životě. Maminka nikdy nepropadla žádné ideologii. Nepatřila ani k ryze katolické víře, ani k rigidnímu politickému přesvědčení. Vyrůstala mezi katolicismem a Církví československou. Dokonce mám záznamy z matrik, že byla jednou z katolické církve odhlášena a pak znovu přihlášena. Stalo se to ve farnosti na kraji Hradce Králové a iniciovala to její sestra.

Maminka v sobě nesla hlubokou víru a vnitřní duchovní přesvědčení. Když jsme chodili na bohoslužby, bylo to pro nás velmi důležité – na Velký pátek na křížovou cestu, na Bílou sobotu do kostela. Maminka říkala, že bez víry člověk v životě neobstojí.

Jak se projevovaly křesťanské hodnoty ve Vaší rodině?

Byl jsem vychováván v tom, že křesťanské morální hodnoty se mají prožívat, a to v rodině, mezi sousedy, v každodenním životě. A podle nich také jednat. U ma-

minky byl patrný i sociální rozměr víry. Věděla, co je nouze a co je opuštěnost. Ale v rodině panovala silná soudržnost. Sestry se sice rozprchly do světa, vdaly se a žily jinde, ale vždycky věděly, že patříme k sobě.

Jedna z maminčiných sester, ta, která ji odhlásila z církve, později vstoupila do Církve československé a nakonec do komunistické strany. Dokonce se osobně stýkala se zakladateli režimu a hovořila i s Klementem Gottwaldem. Tento krok svým způsobem následoval jejich otec, můj dědeček. Když mu bylo 21 let a komunisté se přiklonili k Moskvě, vystoupil však ze strany se slovy, že komunistická strana je zrádcovská. Byl to velmi samostatný typ člověka.

Jaké máte vzpomínky na dědečka ze Šumavy?

Dědeček vyráběl šperky z perleti. Po válce se však uživit na Šumavě nedalo, a tak se s rodinou přestěhoval do Hradce Králové. Vzpomínám si, že měl v dílně nad ponkem dva obrazy – Srdce Ježíšovo a Pannu Marii. Každou práci začínal a končil modlitbou. Byl praktikujícím katolíkem, ale později do kostela přestal chodit, protože se pohádal s farářem na pouti v Horách Matky Boží. I to je pro nás duchovní jisté varování.

Rodinné poměry, ve kterých jsem vyrůstal, formovaly celý můj život. Pamatuji si, že jsem si jako pubertální kluk hlídal, aby každý rok byla na svatého Jana Nepomuckého sloužena mše svatá za dědečka ve farním kostele. Když jsme šli do kostela, míjeli jsme hroby našich předků. Právě tam jsem si silně uvědomil, že smrtí život nekončí a že existuje úzké spojení mezi generacemi.

Co pro Vás tedy znamenala návštěva hřbitova?

Návštěva hřbitova nebyla jen pietním gestem. Rodiny se tam setkávaly a společně se modlily. Ani ti, kdo nebyli pravidelnými návštěvníky kostela, na modlitbu nezapomněli. A vyprávělo se tam. Ne pomlouvalo, ale vzpomínalo na to dobré, co předkové přinesli.

Na hřbitově byli pohřbeni i duchovní a vojáci. Vojenské hroby byly oddělené. Jejich příběhy nás provázely a formovaly. Když se dnes ptáme, jaký má člověk vztah ke své rodině, k vlasti a k její historii, měli bychom si připomenout, jak hlubokou ránu představuje opuštěný kostel a opuštěný hřbitov.

Jak vzpomínáte na své sourozence a Vaše společné dětství?

Nejstarší z nás sourozenců byla dívka. Byla to zvláštní bytost, něžná, křehká, skoro jako andělíček. Jmenovala se Květuška. Bohužel zemřela krátce po narození, což byla pro naši rodinu velká rána.

Vzpomínám si, že jsme si hrávali, ostatně v rodině to tak bývá. Byli jsme vychováváni ve víře a vedeni k modlitbě. Když se něco pokazilo, matka říkala: *Pomodli se Zdrávas Maria*. A tak jsme se modlili, i k naší Květušce. Později jsem začínal chápat, že se všechno proměňuje – lidé, vztahy, vzpomínky. Pamatuji si moment, kdy jsem se cítil sám, ale přišel ke mně starší chlapec, aby si se mnou povídal. Čekal jsem kamaráda, a on přišel.

Kde jste se narodil Vy i Vaši sourozenci?

Narodili jsme se doma, ještě za časů, kdy k porodu chodívala porodní bába. Vzpomínám si na ten zvláštní

ruch v domě – zvuk umyvadla, lavoru, tekoucí vody, tichá i hlasitější slova dospělých –, a pak náhlý křik, který se rozhostil do celého prostoru, aby jej po chvíli vystřídalo ticho. V dětském chápání jsem si tehdy říkal, jak jsou vrány zlé, protože poklovaly maminku. Tak se to v naší dětské představivosti vysvětlovalo – že jí ublížily proto, že se narodila holčička místo vytouženého kluka.

S kamarády jsme si pak vyrobili jednoduché luky a šípy, spíš z klacků a provázků než z opravdového náčiní, ale připadalo nám to jako zbraň hrdinů z dobrodružných knížek. Cvičili jsme střelbu na plot, na špalek dřeva, a občas jsme se snažili zasáhnout i nějakou tu vránu. Samozřejmě jsme žádnou netrefili – byla to víc hra než skutečný úmysl –, ale v dětských očích to byl pokus maminku symbolicky pomstít.

A co sestra Eva? Jaké byly Vaše vztahy a jak jste spolu vyrůstali?

Se sestrou Evou to bylo složitější. Nebavily ji naše klukovské hry, loutkové divadlo, války, zbraně. Měla panenku a kočárek. Já se snažil napodobovat otce, hrál jsem divadlo, ale ona se nezapojovala. Tehdy mě to zklamalo, ale dnes už to chápu, každý jsme měli jiný svět.

Maminka chodila do práce a domů se vracela až večer. O nás se mezitím starali příbuzní, nejčastěji její bratranec, který měl vlastní děti. Vyrůstali jsme tak v široké rodině. Když hrozilo, že i maminku zatknou, byla připravena alternativa. Já jsem měl být adoptován tetou Marií, maminčinou sestrou, která byla

o 20 let starší než já, a Eva další tetou, abychom neskončili v dětském domově. Ta hrozba nás sblížila.

Co se poté stalo s Evou?

Eva byla o tři roky mladší než já. Narodila se v roce 1946 a spolu jsme zažívali proměnu společnosti po roce 1948. Jednou přišla uplakaná, protože jí táta strašně vynadal, když se chtěla stát pionýrkou. Řekl jí: *Ty bolševiku jeden!* Byla z toho rozhozená. Táta to chápal politicky. I tato slova formovala náš vztah ke světu.

Sestra měla odlišnou zkušenost se školou a prací. Byla ovlivněna systémem a neměla to jednoduché. Střední školu mohla studovat až po vyučení a pak ji pustili na dvouletou obchodní školu. Pracovala v kanceláři jednoho z přátel rodiny. Když mě později zatkli, měla být vyslýchána, ale ředitel – velmi slušný člověk – její předvolání na policii odmítl a vše dosvědčil sám. Díky němu výslech neabsolvovala. Nikdy na něj nezapomněla, a to ani po jeho smrti.

Vzpomínáte si na dobu po potlačení maďarského povstání v roce 1956?

Ano, byl to pozoruhodný čas. Po polovině 50. let, po potlačení maďarského povstání, byly kostely plné. Lidé se znovu modlili a obnovovala se lidová zbožnost, která se probouzela podobně jako za protektorátu. Ta zbožnost byla hluboce zakořeněná v každodenním životě – v rodině, v domově, ve vztahu k vlasti. Já jsem to vnímal jako návrat k víře, k tomu, co dává člověku jistotu a smysl, zatímco Eva to chápala spíše jako společenský nebo kulturní fenomén.

Všechny tyto zkušenosti patřily k našemu dětství a k našemu vzájemnému vztahu, formovaly nás a utvářely naše hodnoty. Vzpomínky na tyto chvíle mě ovlivňovaly po celý život a formují mě dodnes. Sestra Eva zemřela před rokem, a přesto její přítomnost a naše společné zážitky zůstávají živě v mé paměti.

Váš otec strávil část padesátých let ve vězení. Jak jste to jako dítě vnímal?

Dneska už by tomu rozuměl málokdo. První moment byl šok. Hledali jsme pomoc všude možně. Dokonce i u jedné paní, která vykládala karty. Vzpomínám si, že tehdy mluvila o jakýchsi ruských bojích a dalších neuvěřitelných věcech. Říkala například: *Vidím vysoký plot. Není tam pohyb. Květiny budou kvést, ale nejsou to květy, jsou to američtí parašutisté*.

Byli jsme generací, která věřila, že *to praskne*. A protože jsme v to věřili, nemělo smysl uhýbat nebo se přetvařovat. To bylo něco svatého. Lidé si šeptali: *To už si vrabci cvrlikají na drátech, za rok to praskne*. A i když ta naděje byla možná naivní, nikdy jsme ji neztratili. Nikdo se nemusel omlouvat za to, že v takové víře vyrostl.

A jak o tatínkovi mluvila Vaše maminka?

Maminka mu nikdy nevyčítala: *Proč jste do toho šli?* Nikdy. I když jsme přišli o všechno, pro ni to bylo něco, co prostě muselo být. Jako součást života, kterou bylo třeba přijmout. A upřímně si nepamatuju, že by se jediná rodina těch vězněných vojáků skutečně rozpadla. Snad s výjimkou jednoho případu – pilota, akrobata. Když se ale vrátil z vězení, znovu se oženil

se svou ženou, ale u něj to bylo spíš z praktických, ekonomických důvodů, protože nechtěl přijít o krásnou vilu, kterou vlastnili. Jinak však ti lidé drželi spolu, podporovali se a jejich rodinné vazby zůstaly pevné i přes těžké životní zkoušky.

Zmiňujete, že dlouho jste neměl žádné otcovy fotografie. Proč tomu tak bylo?

Až v posledních letech jsem pochopil proč. Matka měla jediný jeho obrázek, maličký výřez z hromadné fotografie. Děda s babičkou byli v roce 1938 vyhnáni z Varnsdorfu a až později se tam mohli díky pomoci místních německých občanů vrátit. Jenže děda jako zástupce dobrovolných hasičů odmítal zdravit německy, a tak ho zavřeli. Otec věděl, že kdyby ho tehdy dopadli, dopadlo by to zle. Proto utekl a vstoupil do RAF. Chápal, že je to rozhodnutí buď – anebo.

Na druhou stranu, i my jsme žili na hraně. Kdyby nás tehdy poslali do koncentračního tábora, dnes bychom spolu nemluvili. A nenarodila by se ani moje sestra, která přišla na svět až po válce. Byla to vážná věc, ale pro nás svatá.

Vzpomínáte si na dobu, kdy jste končil základní školu?

Končil jsem osmiletku závěrečnými zkouškami z hlavních předmětů. Jenže hlavní předmět byl zrušen, takže jsme skládali zkoušky pouze ze tří oborů. Určitým úskalím byl ruský jazyk, který všichni žáci otevřeně sabotovali. Na prvním stupni ho učil pionýrský vedoucí, takže známky nikoho příliš netrápily.

Na druhém stupni nám ruštinu přednášela matematička profesorka Bursová. Neznámkovala podle výkonu, ale dávala jasně najevo, že jde o jazyk okupantů. Jedničku dostal ten, kdo byl hodný, dvojku, kdo byl hodný a něco uměl, trojku, kdo to sabotoval. V té době jsem už věděl, že chci být knězem. Zástupce školy, profesor Polák, mi říkal, že jako kandidát kněžství musím mít z ruštiny jedničku. Při zkoušce jsem dostal otázku *Naš górod* a podle jeho instrukcí jsem odříkal naučený text, doplněný česko-slovenskými slovy, když mi něco v ruštině chybělo. Jedničku jsem nakonec dostal.

Pomohla Vám ta jednička i později?

Na střední škole to ale paradoxně znamenalo komplikaci. Úroveň ruštiny, se kterou jsme přicházeli, byla minimální, téměř žádná. Slovíčka jsme vůbec neovládali a základy gramatiky byly pro nás naprostou neznámou. V běžných třídách se totiž tyto znalosti učily už několik let, a my jsme tak museli dohánět základní učivo, které bylo pro naše spolužáky rutinou. Bylo to obtížné a často frustrující. Někdy jsme nevěděli, kde začít, a museli jsme se učit intenzivněji než ostatní.

Zpětně viděno to však patřilo k tehdejší realitě. Pomohlo nám to vybudovat disciplínu, trpělivost a schopnost samostatně se učit. Jednička z ruského jazyka byla sice příjemným oceněním, ale teprve když jsme museli čelit skutečným jazykovým nástrahám, ukázalo se, jak moc nám základní vzdělání skutečně pomáhá – nejen v ruštině, ale i v dalších oblastech studia a života.

Padesátá léta byla dobou represí proti církvi. Jak jste v té době prožívali víru?

Byla to těžká doba. Ale víra tam byla: tichá, domácí, pevná. Měli jsme velké štěstí, protože nás zachránila rodina Jourových. Měli jsme být odsunuti do Broumova, ale oni uvolnili pokoj po své dceři, abychom měli kde být. Pamatuji si na první večer – matka uvařila bílou kávu a něco upekla… a pak se každý z nás v posteli tiše modlil. Věděli jsme, že se to nesmí, ale právě proto měla ta modlitba zvláštní sílu.

Byla to doba, kdy byl všeho nedostatek – zimní kabáty nesehnatelné, oblečení přídělové. Ale lidé si pomáhali a drželi při sobě. Například sestry mojí matky byly hluboce věřící a jedna z nich, která byla učitelkou, dělala svačiny pro děti, které neměly co jíst. Když bylo potřeba, došla do konzumu a všechno uhradila. A tehdy paní učitelka kontrolovala i účesy. Když řekla *dlouhé vlasy, krátký rozum*, šli jsme se prostě ostříhat. Sledovala nás z okna, žádné výmluvy.

A jak Vás přijímali spolužáci z komunistických rodin?

To je důležité říct – nikdy nebyli agresivní nebo nepřátelští. Naopak, v některých rodinách jsme našli skutečné přátele, kteří nám byli ochotni pomoci. Dostali jsme u nich oběd, podporu a zázemí, když jsme to potřebovali. Dneska se to možná může zdát neuvěřitelné, ale tehdy to byla prostě realita. Lidé se dokázali chovat laskavě, i když se jejich politické přesvědčení lišilo od našeho.

Ukázalo se, že ideologie byla jedna věc a lidské vztahy druhá. Přátelství, solidarita a ochota pomoci dokázaly překonat ideologické bariéry, které byly ko-

lem nás viditelné na každém kroku. Tyto zkušenosti mě naučily, že člověk může a často i musí hledat společné hodnoty s lidmi kolem sebe, i když se z politického pohledu zdají být úplně odlišní.

Jaký dopad měla kolektivizace na Vaše okolí?

To byla tragédie. Viděl jsem ji na vlastní oči. Naši sousedku, jejíž tchán byl bývalý starosta, úplně zlomila zpráva, že se statkáři mají vystěhovat. Rozběhla se s provazem do stodoly, v amoku, bez naděje. Matka za ní běžela a křičela: *To nemůžeš udělat!* To člověk nezapomene. Násilná kolektivizace, kterou jsme prožívali doslova v přímém přenosu.

To nejdůležitější je ale výchova. Matka vždycky říkala: *Pomsta patří Bohu, ne Tobě*. *Nikdy se nemsti*. A to mě formovalo. I když jsme byli na Borech s Václavem Havlem a Jiřím Dienstbierem, věděli jsme, že nenávist a závist člověka jen užírají. A to platí pořád.

Poté jste tedy nastoupil na gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové. Vzpomněl byste si, jaký jste měl vztah k učitelům a spolužákům? Byl někdo z profesorského sboru, kdo Vás výrazně ovlivnil?

Ano, na gymnázium jsem nastoupil bez přijímacích zkoušek, tehdy se totiž často přecházelo automaticky ze základní školy. Už na základce jsme měli jednu výbornou učitelku. Byla přísná, ale spravedlivá, a i když se ještě vyučovalo francouzsky, vedla nás velmi dobře. Později jsme přešli na němčinu, což mě nakonec částečně přivedlo k medicíně. Německy jsem se totiž

učil i doma. Tatínek mě v tom podporoval a pomáhalo mi i několik kamarádů.

Na gymnáziu byla naší třídní paní profesorka Holanová. Původně učila ruštinu, později i latinu. Dokázala kolem sebe vytvořit přátelskou atmosféru, i když jsme si samozřejmě všichni dávali pozor, co říkáme. Některé hodiny byly vyloženě formální, třeba chemie, kde učitel spíše vyprávěl, než vyučoval. Velmi silně si ale pamatuji profesora matematiky a fyziky. Ten měl skutečně velký vliv, a to odborně i lidsky. Otevřeně dával najevo své politické i náboženské postoje, což bylo v té době neobvyklé a odvážné.

Jaké předměty Vás e škole bavily nejvíce?

Chtěl jsem maturovat z dějepisu, ale profesor mi to nedovolil. Řekl mi tehdy: *Ty to sice umíš, ale nevěříš tomu, co říkám já. Protože čteš jiné knihy, budeš to popírat*. Nakonec jsem tedy nematuroval z dějepisu, ale ze zeměpisu.

Ruština byla velký problém. Začínali jsme s ní pozdě a na začátku jsme ji vůbec neovládali. Měli jsme profesorku, která byla velmi stará a přísná. Všichni jsme dostali čtyřku už v prvním čtvrtletí. Pak jsme se to museli doučit. Při maturitě jsem měl tahák, ale popletl jsem jména postav v *Mladé gardě*, takže jsem udavače zaměnil za hrdinu. A tehdy předseda komise prohlásil: *Tady vidíte žáka, který sleduje politické dění. Ví, že Alexandr Fadějev to celé zfalšoval*. Já jsem o tom vůbec nic nevěděl, měl jsem prostě štěstí.

U matematiky jsem začal chápat její smysl až ve chvíli, kdy jsme ve fyzice probírali mikročástice. Došlo mi, že

bez matematiky se člověk v přírodních vědách neobejde. Četl jsem u Masaryka něco, co si pamatuji dodnes: že logické myšlení je základem každého rozumného úsudku. Vlastně i filozofie a teologie stojí na logice.

Mohl byste popsat, jakou roli hrálo vzdělání a četba ve Vašem duchovním zrání?

Od jedenáctiletky mě náš kněz, který se přátelil s otcem, zásobil duchovní literaturou. Pochopil jsem, že být knězem znamená být vzdělaný, protože duchovní potřebuje nejen jazyky, ale i širší kulturní a teologické vzdělání. Poprvé jsem studoval Pospíšilovu *Katolickou věrouku* a biblické knihy.

Zajímal jsem se také o ruskou, anglickou a francouzskou literaturu, přečetl jsem *Bídníky*. K tomu mi kněz dodával i duchovní četbu a půjčoval časopisy *Na hlubinu* či Braitovu *Církev*. Byla to taková přípravka, kterou jsem později prohloubil během pobytu v Trnavě.

Vzpomínáte si, jak jste tehdy prožíval maturitní ročník? Z jakých předmětů jste maturoval?

Maturoval jsem tedy z češtiny, ruštiny, matematiky a zeměpisu. U češtiny jsem měl menší potíže. U písemky jsem nezvládl zadání Erbenovy skladby *Záhořovo lože* a dostal jsem nedostatečnou. Otec se mnou tehdy šel na jednání s vedením školy. Nakonec se našlo smírné řešení. Napsal jsem souhrnnou zkoušku z češtiny za účasti paní ředitelky, dostal jsem trojku, a k maturitě jsem nakonec postoupil.

Určitě v tom hrála roli i skutečnost, že jsem nebyl členem Svazu socialistické mládeže. To byla tehdy vel-

ká věc. Nepřistoupil jsem na to z přesvědčení a paní profesorka to věděla. Bylo jí jasné, že mě nečeká snadná cesta. Schůzky Svazu často řešily spíše nepolitické záležitosti, ale já jsem je ignoroval záměrně. Říkal jsem, že nejsem svázaný s komunistickou stranou. Někteří učitelé to nesli těžce, ale naštěstí jsem se nikdy nesetkal s přímým nátlakem.

V jakém okamžiku jste začal vnímat své povolání ke kněžství? Co bylo tím rozhodujícím impulsem?

V roce 1957 jsem si poprvé jasně uvědomil, že chci sloužit Bohu a lidem. To vědomí ve mně zrálo už delší dobu, ale atmosféra poválečných zmatků, politického napětí a nejistoty mě vedla k tomu, že jsem si kladl otázku, co má v životě skutečnou hodnotu. Viděl jsem, jak se svět kolem mě neustále otřásá – jednou revoluce, podruhé potlačení revoluce –, a uvnitř jsem cítil, že člověk musí stát na něčem pevnějším. Na něčem, co nepodléhá politickým změnám.

Rozhodující byl také osobní příklad kněží, které jsem znal. Jejich věrnost, klid a pevnost v době, kdy se režim snažil církev systematicky zlomit, na mě udělaly hluboký dojem. A tak pro mě rok 1957 nebyl jen koncem základní školy, ale začátkem cesty ke kněžství – cesty, o níž jsem si byl stále jistější, že je pro mě určena.

Kdy se Vaše povolání ke kněžství začalo konkretizovat?

Povolání ke kněžství se u mě objevovalo už od dětství, a to různými způsoby. Příprava na první svaté přijímání mě přivedla k napodobování slavení eucha-

ristie už v dětském věku. Nevím, nakolik jsem směl určité znalosti a vzpomínky vyjadřovat, ale byl tu sen, který jsem měl o svatém Tarsiciovi.

V tom snu, vlastně v jakémsi filmu, pozdvihoval Tarsicius hostii a já jsem klečel vedle něj. Ten obraz se mi hluboce zapsal do paměti. Při jednom z májových kázání v Hradci Králové ve farnosti sv. Ducha byl čten příběh o knězi, který chtěl opustit kněžství, ale při pohledu na svatý obrázek si uvědomil celý svůj život, a rozhodl se zůstat věrný svému povolání. To se spojilo s mými dětskými impulzy a velmi mě to formovalo.

Co Vám v těch letech pomáhalo rozpoznat Vaše povolání?

Povolání nepřišlo jako náhlé osvícení, spíše přicházelo postupně a nenápadně. Historie a biblistika mě zajímaly už dlouho, fascinovaly mě příběhy minulosti, myšlenky a hodnoty, které utvářely lidské životy. Stejně tak mě přitahovaly jazyky, které se později ukázaly jako nesmírně důležité při studiu teologie a při porozumění textům. Ale nakonec to, co rozhodovalo, nebyly znalosti ani nadšení, ale vnitřní klid – hluboké a neochvějné přesvědčení, že nic jiného není moje cesta. Ten hlas byl tichý, nenápadný, ale neústupný, a stále se ozýval, dokud jsem mu nemohl uniknout.

V té době se u nás ve škole podepisoval závazek, že nikdo nepůjde na teologickou fakultu. Já jsem ho nepodepsal. Nebylo to gesto vzdoru proti autoritám, spíše tiché potvrzení toho, že jsem už věděl, kam směřuji. Byla to tichá, ale jasná volba, která mě vedla dál. A právě tato vnitřní jistota mi pomáhala překoná-

vat pochybnosti a nepřízně okolností, které by jinak mohly odvést člověka z cesty, kterou má následovat.

Jaké byly Vaše dětské fantazie a jak se promítly do pozdějšího života?

Jako kluk jsem přemýšlel, čím budu. Jestli pirátem, nebo námořníkem. Myslel jsem, že jistě spáchám mnoho hříchů, a tak skončím svůj život v klášteře. To se naplnilo, když jsem vstoupil k dominikánům. Formovala mě také četba, zejména dílo sv. Tomáše Akvinského, jeho filozofie a teologie, a dogmatika od dominikána Reginalda Dacíka, který vycházel z *Katechismu nevěřících* francouzského dominikána Sertillageho.

Ten Dacíkův přístup byl fascinující, protože připravoval ke konverzi Henriho Bergsona. Bergson se sice nenechal pokřtít, ale jeho křest touhy znamenal, že nechtěl být označen jako zbabělec. Určité dovršení mé formace přinesla kněžská služba v Trnavě, kde jsem mohl rozmlouvat s mimořádnými osobnostmi slovenského katolicismu. Divím se, že jsem jim stál jako devatenácti- až dvacetiletý voják za to. Ať už to byl biskup Ambróz Lazík, nebo kanovník Karol Jarábek, kandidát na trnavského biskupa na konci 40. let.

Jak jste prožíval vědomí, že Vám nebude umožněno studovat teologii?

Kvůli kádrovému profilu jsem nemohl studovat teologii hned po maturitě. Věděl jsem to, bylo to dané. Ale stejně jsem se snažil učit a připravovat. Čekal jsem, že se třeba jednou něco změní. Nikdy jsem neztratil vědomí toho, že se knězem stát chci. Tehdy jsem se do-

stal do kontaktu s knězem Otakarem Štětinou, který byl tichým, ale pevným mladým mužem. Sloužil v armádě a byl v kontaktu s lidmi, kteří se okolo církve drželi i v těžkých časech.

Zkoušel jsem se na teologii hlásit dvakrát, ale vždy to nevyšlo. Jednou mi dokonce nabídli možnost studia v Bratislavě, ale tam jsem se nakonec nedostal. Bylo to těžké období. O situaci tehdy rozhodovali církevní tajemníci, a zvlášť v Hradci Králové to bylo složité.

Mohl byste popsat, jaký vliv měl na Vás církevní tajemník František Kopecký?

Církevní tajemník František Kopecký byl zvláštní muž. Bývalý poslanec, který dokonce založil tzv. První brigádu lidské práce – organizaci stojící na pomezí politiky a práce s mládeží –, dokázal být velmi obezřetný vůči těm, kteří chtěli vstoupit do semináře. Pamatuji si, jak mi tehdy řekl: *Podívejte se, já Vám stejně nemohu dát žádnou záruku. Vy víte, že to musíme ověřit a že rozhodující bude vyjádření z politického hlediska*. Přesto nakonec své rozhodnutí změnil.

V té době jsem se také seznámil s kapitulním vikářem Václavem Javůrkem, mimořádně čestným a statečným mužem. V 50. letech byl vězněn za svou víru a oddanost církvi. Byl mezi těmi, kdo nesli odpovědnost za život církve v době, kdy nebylo možné jmenovat regulérního biskupa. Setkání s ním mě hluboce ovlivnilo. Ukázalo mi, že odvaha, pevné zásady a osobní integrita jsou hodnoty, které přetrvají i přes politické tlaky a obtíže.

Po maturitě jste tedy ke studiu teologie nenastoupil. Proč jste si jako další formaci zvolil obor strojního zámečníka?

Když jsem se nedostal na bohosloveckou fakultu do Litoměřic, šel jsem na úřad práce. Byl jsem přesvědčen, že když budu pracovat na stavbě, budu mít lepší profil do semináře. Ale řekli mi, že se na to ustrojením těla nehodím. Nakonec jsem nastoupil do Škodovky, jak se té velké budově říkalo, v Hradci Králové.

Můj parťák Kopecký (jde samozřejmě o jinou osobu, než byl zmíněný církevní tajemník) sice aktivně působil v KSČ, ale on i jeho manželka chodili do kostela. Byl velmi schopný. Později se stal poslancem, ale v dubčekovské éře pracoval u vrtačky. Na konci života se vrátil k praktikování katolické víry. Bohužel jsem ho nemohl pohřbít, protože jsem byl zrovna v zahraničí.

Takže jste vyučený zámečník?

Ano. Otec mi domluvil, že když se přihlásím, ať se také vyučím. Dělal jsem zkoušky praktické i teoretické. Oni však byli rozhodnuti, že zkoušku udělám, a tak jsem prošel i v odborné části. Po vojně jsem se znovu vrátil do Hradce Králové, což byla zásluha zmíněného parťáka Kopeckého, který řekl zástupkyni státního tajemníka, původně farářce Církve československé, že se za mě zaručuje, abych šel do semináře. Dal mi doporučení, a tak jsem byl přijat. To už byl rok 1965.

V té době docházelo k určitému mezinárodnímu uvolnění. Po setkání Johna Fitzgeralda Kennedyho s Nikitou Chruščovem začala tzv. fáze *détente* mezi Východem a Západem. Současně Vatikán rozvíjel svou

východní politiku, jíž se snažil zlepšit postavení katolíků za železnou oponou a hledat cesty k dialogu s komunistickými režimy.

Ještě předtím jste však absolvoval vojenskou službu v Trnavě. Jaký byl Váš dojem ze Slovenska?

Moje výchova, rodina a mentalita byly formovány tak, že Československo bylo náš osud. Lidé jako Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik patřili ke kultuře středostavovských rodin, spojené s vojenskou a úřednickou službou státu. Nikdy jsme slovenskou národností nepohrdali. Otec ale spíše vnímal náš vztah k Němcům – ne v nacistickém smyslu, avšak jako znalost jejich historie a našeho sousedství.

Část naší rodiny pocházela ze Slovenska. Maminka měla sedm sester, dvě se provdaly za Slováky, což bylo součástí slovenské migrace do Čech. Jedním z těch, co přišli do Čech, byl i komunistický politik Vasil Biľak, který se v Hradci Králové vyučil krejčím. Dokonce si jedna má sestřenice vzala slovenského Žida Norberta, který vedl velké zlatnictví v Popradě. Oba přežili Osvětim.

Slovensko pro mě tedy nebylo cizí zemí. Moje první návštěva proběhla ve věku žáka jedenáctiletky, a to v rámci družby, do Banské Bystrice. Už tehdy jsem si vytvořil určitou představu o slovenské tradici a prohloubil respekt ke katolické kultuře. Později následovaly další návštěvy v rámci dominikánské provincie, kdy jsem měl možnost poznat různé kláštery a setkat se s místními duchovními.

Jak Vás samotná Trnava a setkání s tamní církevní hierarchií ovlivnily?

Pobyt v tomto městě pro mě představoval velmi cennou zkušenost. Setkal jsem se zde nejen s církevní hierarchií, ale také s významnými představiteli slovenské literatury, například s Dominikem Tatarkou. Diskutovali jsme o Ladislavu Mňačkovi a jeho *Opožděných reportážích*.

Nesouhlasím s obecným klišé o *zelených mozcích*, o tom, že vojáci ničemu nerozumí. V Trnavě byli někteří vojáci z politických důvodů, ale zároveň zde sloužili i Češi a Slováci z východních regionů, kteří měli zájem o politiku a kulturu. S mnohými z nich šlo vést smysluplné rozhovory, i když kontakt s některými nadřízenými byl omezený. Navíc Trnava sama o sobě je kulturně bohaté město.

Co Vás Slovensko naučilo a jaký to mělo vliv na Vaši pozdější činnost?

Slovensko mě naučilo jinému pohledu na Maďary a Maďarsko. My jsme je znali spíše z období *maďarizace*, která měla své neblahé stránky, ale ne všichni Maďaři jí podléhali. To mi umožnilo vidět situaci komplexněji, což se projevilo i po roce 1989. Dnes mě Maďaři nazývají *československým kardinálem* a dvakrát jsem přijal státní vyznamenání v maďarském parlamentu.

Ukazuje to, že katolicismus má kulturní i duchovní sílu. *Vlast* pro mě není nevhodné slovo, žiji ve středoevropské kultuře a identitě, která zahrnuje i Polsko. Když přišel polský papež, statečný polský odpor proti

nacismu a komunismu byl v prostředí horní kulturní vrstvy samozřejmostí. Ve víře hrála roli i Čenstochová a s ní pevná mariánská úcta. Panna Maria nebyla jen rodinnou autoritou, ale také ochránkyní svobody a demokracie.

Zmiňujete, že jste měl během vojenské služby prostor ke studiu i modlitbě. Jak jste tento čas duchovně využil?

Měl jsem tam určitý luxus. Denně jsem mohl navštěvovat mši svatou. Nedělní bohoslužby jsem absolvoval ráno a měl jsem možnost chodit i ke zpovědi, protože tam nebylo mnoho věřících. Dvakrát do měsíce jsem se jako posluchač účastnil bohoslužby, kterou celebroval pan biskup. Dodnes mám v paměti zvláštní *ostřihomský ritus*, který se v Trnavě zachoval. V době, kdy bylo Maďarsko obsazeno Turky, sídlil totiž uherský primas právě zde. Pro ctitele *tridentské liturgie* by to byl neobvyklý zážitek. Pro mě to tehdy byla lekce náboženství.

Pan kanovník se mi věnoval velmi osobně. Nechal mě studovat a pak se mnou dlouze rozmlouval. Knihy jsem si mohl vybírat sám přímo z knihovny. Večery na ošetřovně, kde jsme i přespávali, byly mimořádně podnětné. Dostával jsem lekce z latiny od pana plukovníka, zástupce šéfa zdravotní služby, který byl absolventem biskupského gymnázia v Brně. Na rozdíl ode mě latinu velmi dobře ovládal a trpělivě mi vysvětloval i gramatiku, kterou jsem neznal. Byl věřící, dokonce praktikující. Říkal mi: *Co bych seděl v hospodě? Raději se budu věnovat Tobě*.

Jak Vás tyto zkušenosti ovlivnily při pozdějším studiu teologie?

V Trnavě na faře byla obrovská knihovna, mnohem odbornější než na naší faře v Hradci Králové. Kromě běžné beletrie tam byla i kvalitní duchovní četba na vysoké teologické úrovni, např. komentáře k Bibli, teologické spisy i práce o liturgii a duchovním životě. Díky tomu, že jsem se s touto literaturou setkával už v mladém věku, jsem při příchodu do Litoměřic ke studiu teologie měl značnou výhodu. Mnohé jsem už znal, Bibli jsem rozuměl a dokázal jsem chápat odborné komentáře, což mi vysvětlovali kněží doma i v Trnavě.

Díky tomu mě přijali mezi sebe, bylo to tehdy během doby *Druhého vatikánského koncilu*, kdy se teologické myšlení otevíralo novým pohledům. Dokonce jsem pomáhal P. Františkovi Maňákovi s překlady do slovenštiny, což byla zkušenost, která mi dala nejen znalosti, ale i pocit zodpovědnosti a důvěry. Na stará kolena ani nevěřím, že jsem mohl něco takového dělat.

Setkal jste se v té době i s konkrétními životními výzvami nebo zkušenostmi, které Vás formovaly?

Ano, byly tam i těžké chvíle, které patřily k životu a rozhodně nebyly jednoduché. V rámci vojenské služby jsem se však nesetkal s urážkou, odmítnutím či ponížením, které jsem poznal až později, když jsem působil jako arcibiskup.

Jako zdravotníci jsme měli zvláštní výsady, které nedostávaly ani zdravotní sestry. Učili nás ošetřovat menší zranění, šít a převazovat. Připravovali nás

na situace, kdy by mohlo přijít nebezpečí nebo válka. Píchali jsme i injekce. Jehly byly velké a bodnutí často bolelo.

Přinášelo to i nějaké zkušenosti s disciplínou nebo kontrolou?

Ano, sledovala nás vojenská hlídka, například na pouti v Šaštíně, takže jsme si museli být stále vědomi svých povinností a dodržování pravidel. Dokonce jsme dávali injekce do žil, ale předtím bylo nutné složit zkoušku a prokázat, že ovládáme techniku správně a bezpečně. Každý krok, každé cvičení bylo kontrolováno a mělo přesně daný řád.

Všechny tyto zkušenosti mě formovaly nejen prakticky, ale i duchovně. Učily mě disciplíně, zodpovědnosti a schopnosti soustředit se na úkol, zároveň nám ale poskytovaly prostor k tomu, abychom mohli studovat, rozvíjet své znalosti a modlit se. Ta kombinace služby, disciplíny a duchovního růstu byla pro mě nesmírně cenná a pomáhala mi chápat, že skutečná zralost vychází z propojení praktické činnosti s vnitřní pevností a hodnotami.

Jaký význam pro Vás mělo to, že jste se mohl během vojny pravidelně účastnit bohoslužeb?

Do kostela jsem chodil nepravidelně už jako malé dítě. Když byl pak otec ve vězení, matka mě často omlouvala, že nemám kabát, takže v zimě nemohu přijít. Přesto mi bohoslužby vždy něco dávaly – klid, pocit spojení s něčím vyšším a bezpečí, které doma nebylo vždy samozřejmé.

Vnitřní konverzi jsem prodělal v šesté třídě, kdy jsem začal ministrovat. Dal jsem si za úkol nahrazovat neděle, kdy jsem nemohl být přítomen, a snažil jsem se tento závazek dodržovat i přes různé překážky. Pravidelná účast na mši během vojny pro mě znamenala nejen duchovní posilu, ale i formování disciplíny a věrnosti vlastním zásadám.

Po vojenské službě jste se znovu – a neúspěšně – pokusil o přijetí do litoměřického semináře. Co Vám dodávalo sílu během těchto opakovaných odmítnutí?

Ano, na konci vojenské služby to bylo podruhé, a opět neúspěšně. Byl jsem přijat až napotřetí, po jejím skončení. Drželo mě při síle několik věcí – zkušenost s tím, že život přináší zkoušky a odmítnutí, vědomí, že odhodlání a trpělivost jsou důležité, a také přesvědčení, že jednou se situace změní a socialismus skončí. Dnes bych už asi takovou vytrvalost neměl, tehdy však byla vnitřní jistota a víra silnější než strach či frustrace.

Kněží tehdy navštěvovali vězení či továrny a snažili se být lidem nablízku, poskytovali duchovní podporu i morální vedení. Vysvědčení, které klérus dal této zemi za nacismus a socialismus, je něco nepředstavitelného – svědectví odvahy, obětavosti a věrnosti přes nesmírné obtíže. Samozřejmě se objevili i zrádci a lidé, kteří se zachovali jako jidášové, ale církev obstála a ukázala, že vytrvalost, věrnost hodnotám a oddanost vyšším principům mají skutečnou cenu. Tyto zkušenosti mě utvrdily v přesvědčení, že cesta,

kterou jsem si vybral, byla správná, a poskytly mi sílu vydržet i v nelehkých dobách.

Byl jste na teologickou fakultu, jak sám říkáte, přijat až na třetí pokus v roce 1965. Jaký byl Váš první pocit, když jste se konečně stal bohoslovcem?

Viděli jsme, že se i socialismus začíná pomalu proměňovat a otevírat prostor pro určité osobní svobody. Byl jsem v prostředí, kde jsem mohl hovořit otevřeně a diskutovat, i když jsme věděli, že v každém ročníku je někdo, kdo je agentem nebo spolupracovníkem. To jsem však znal už z vojny, kde mě hlídal šofér, a dokonce mi sám řekl, že mě sleduje.

Přátelé s mým rozhodnutím sympatizovali a myslím, že je skutečně chápali. Já jsem byl pro děvčata vždycky tak trochu podivín. Raději jsem utrácel peníze za knihy než za taneční a k životu jsem přistupoval spíš rozvážně a se zájmem o vzdělání než o společenské zábavy. Když se dnes setkáme, říkají mi, že mě brali jako někoho, kdo ví, co chce. Směju se tomu, ale tehdy jsem reagoval jinak.

Jak reagovali na přijetí do semináře Vaši rodiče?

Rodiče to nakonec respektovali, i když maminka se trochu obávala, co to přinese. Měla strach, že v klášteře se mnou bude mluvit jen přes mříže, že budu odtržený od běžného života. Kněží ji ale dokázali uklidnit a vysvětlit, jak probíhá formace a co může očekávat. Největší zápas s obavami měla před mou primicí. Měla určitý strach z toho, co sama prožila – že bych stejně jako její manžel mohl skončit ve vězení –, a to ji velmi tížilo.

Otec, jak mi říkala babička, sám kdysi uvažoval nad kněžstvím, když byl mladý. Měl pro to dva vzory – katechetu z Varnsdorfu a kaplana z Jiříkova, který sám založil kampeličku a byl pro něj symbolem oddanosti a služby. Tyto vzory a příběhy rodičů mi daly pocit, že nejsem na cestě osamocený, a že i když hrozí překážky, je možné zůstat věrný svému povolání.

Jak se Vám vlastně podařilo získat povolení ke kněžskému studiu?

Jednou jsem tajně v noci vešel do biskupské rezidence, kde jsme s biskupem Mořicem Píchou, tehdy už po jeho návratu z vězení, dlouze mluvili. Dostal jsem od něj povolení ke studiu. Pamatuji si, že mi tehdy ukázal na jednoho pána a řekl: *To je profesor Hejka, generální vikář. O prázdninách se u něj vždy zastav*. Hejka pak vyučoval církevní dějiny a jeho synovec byl později šoférem pana biskupa Otčenáška a poté i mým.

V semináři jsme postupně vytvářeli určitou komunitu. Po dvou letech jsem vstoupil k dominikánům jako novic, ale bylo to komplikované, protože stát dominikány stále oficiálně neuznával. Zákaz jejich činnosti byl zrušen až v roce 1969. Proto jsem byl dominikán neoficiálně, a zároveň stále v semináři.

Jak se změnila situace po *Druhém vatikánském koncilu*?

Druhý vatikánský koncil a s ním související celkové uvolnění poměrů přinesly nový vítr do církevního života. Koncil nám dodal odvahu a vědomí, že i přes

nepřízeň režimu má smysl usilovat o obnovu duchovního povolání a církevní služby.

Komunistický stát však zůstával velmi obezřetný. Ačkoliv se atmosféra po roce 1965 pomalu měnila, mnozí z těch, kdo s námi v semináři žili a studovali, stále nedostali státní souhlas a nemohli veřejně působit jako kněží. Přesto jsme měli jasno, že máme zůstat věrní svému povolání, i kdyby mělo být žito jen ve skrytu.

Během studia jste vstoupil do tajného noviciátu dominikánského řádu. Jak takové skryté přijetí do řádu tehdy probíhalo?

Původně jsme měli být přijímáni v Lipsku. Kněz Gordian však podle vyprávění narazil na komplikace spojené s rodinou jedné účastnice, takže se místo toho naše setkání konalo jinde. Zde jsme se setkávali jako dominikáni z východního bloku, které jsem znal přes otce Habáně. Od roku 1966 jsme jezdili na setkání pravidelně. V roce 1968 jsme se chystali do Lipska, kde měla proběhnout naše *obláčka*, obřad přijetí řeholního oděvu.

Zástupcem generála řádu byl spolužák Polák Maćkoviak, který přežil uzavření dominikánského studia v Šanghaji. I když nebyl provinciálem, dostal všechny pravomoci potřebné k přijetí, takže jsme do Lipska nakonec nemuseli a tři z nás byli přijati do řádu v Chlumu. Pamatuji si to datum dodnes, protože se téhož dne objevila zpráva, že byl tajemníkem KSČ zvolen Alexander Dubček, což této události dodalo zvláštní historický kontext.

Jak probíhal samotný obřad přijetí a co pro Vás znamenalo zvolené jméno?

Obřad přijetí proběhl podle všech předpisů. Obdržel jsem hábit a nové jméno, které symbolizovalo začátek nové etapy života a zasvěcení se duchovní službě. Jméno mi dal otec Metoděj Habáň. Jiní spolubratři dostali jména Jindřich, Tomáš či další, podle tradice a významu osobností církevní historie.

Dominikáni vznikli ve středověku – konkrétně na počátku 13. století – jako řád kazatelů, zatímco jezuité byli založeni až v 16. století v době protireformace. Dominikánská spiritualita se více soustředí na strategii působení a přesvědčování lidí, často v diplomatickém či vzdělávacím kontextu, nikoliv na boj jako takový.

Přijal jste řádové jméno Dominik. Co pro Vás osobně znamená postava svatého Dominika?

Dominikáni vydávali ve francouzštině sérii knížek s názvem *Proč žiji?* Jednu z těchto publikací napsal dominikán Breberger, který působil jako vojenský kaplan u de Gaullových partyzánů. V knížce rozlišoval mezi charismaty jezuitů a dominikánů a věnoval se například i otázce používání růžence, což se mi líbilo. Základem jeho přístupu byl důraz na pravdu a věrnost.

Ano, v *obláčce* jsem obdržel jméno Dominik a velmi brzy jsem se s ním ztotožnil. Neslo pro mě pocit sounáležitosti s řádem a zároveň závazek žít podle hodnot a ideálů, které jméno symbolizovalo. Bylo to nejen jméno, ale připomenutí poslání a cesty, kterou

jsem si vybral – cesty služby, modlitby a oddanosti druhým. A tento pocit mě provázel po celou dobu formace i pozdějšího života.

Jak Váš život ovlivnila osobnost svatého Dominika?

Přečetl jsem minimálně patnáct jeho životopisů od různých autorů. Jeden z nejlepších napsal Silvestr Maria Braito. Sv. Dominik byl kazatel, který kázal především na cestách, a zároveň skvělý organizátor. Tomu jsem se ani já nevyhnul. Nebylo to vždy snadné, ale nevyhnul jsem se tomu. Sv. Dominik byl také diplomat, což se projevilo například při návštěvě dánské královny.

Politika byla mým koníčkem od dětství. Četl jsem noviny, hlavně *Rudé právo*, a snažil se vše zapamatovat. Jména a osobnosti, jako byl například Metoděj Habáň, hrály v mém životě velkou roli. On sám byl politicky trochu *enfant terrible*, protože neměl rád Československou stranu lidovou.

Časné sliby jste skládal v lednu 1969, tedy krátce po invazi vojsk Varšavské smlouvy. Jak jste tuto událost duchovně prožíval v kontextu politického napětí?

Prožívali jsme to intenzivně. V Chlumu jsme se horlivě modlili proklínací žalmy, zaměřené proti satanovi, až nás novicmistr napomenul. Tehdy se uvažovalo nad našim odchodem do zahraničí, ale biskup Pavol Mária Hnilica řekl, že chce, abychom zůstali. Rozhodnutí padlo podle zkušeností lidí, kteří zažili 50. léta. My, mladí, jsme vycházeli z přesvědčení, že naděje

nikdy neumírá. V podzemí jsme se scházeli jednou až dvakrát ročně a pokračovali v práci.

Slavné sliby jsem složil před svěcením. Musím přiznat, že jsme si ta data nezapisovali, dnes si již nevzpomínám přesně. Po roce 1989 bylo nutné vše dát do pořádku. Dostali jsme ale papežský dispens, a věc byla vyřízena. Všichni to přijali, kromě dvou kněží, kteří mě nepovažovali za provinciála, ale za podvodníka. Nemohl jsem to ověřit, protože nebylo možné se vrátit zpátky, a byla to nepříjemnost.

Setkali jste se při tom i s problémem kanonického práva?

Ano, samozřejmě. Vyšel nový kodex, ale naše fakulty fungovaly podle starého kodexu. Staré právo platilo, protože papež je neodvolal. V životě mi zůstal v paměti ten starší. Například jako biskup jsem nikdy neřešil manželské kauzy, ale pověřoval jsem odborníky, protože by mě to příliš zatěžovalo.

Jak dlouho jste zůstávali v řádu v utajení a jak se žilo v těchto podmínkách?

Působili jsme nadále tajně. Odtajnili jsme se až v roce 1969, kdy vyšlo najevo, že zrušení klášterů a perzekuce byly nelegitimní. Řehole mohly pokračovat, ale pouze soukromě. Státní souhlas k obnovení klášterů stále neexistoval. Žilo se pak v malých komunitách na farách, kde byl jeden farář, druhý varhaník a třetí kaplan. Netrvalo to však dlouho, asi do roku 1972, kdy normalizace dopadla i na církevní instituce.

Kněžské svěcení jste přijal v roce 1970 z rukou biskupa Štěpána Trochty. Jak na Vaše tehdejší setkání vzpomínáte?

Nižší svěcení jsem obdržel od apoštolského administrátora pražské arcidiecéze Františka Tomáška. Od biskupa Štěpána Trochty jsem pak přijímal vyšší svěcení, tedy podjáhenství a jáhenství. Znal jsem ho už dříve, než nastoupil do Litoměřic, protože jsem s ním přicházel do styku v semináři, kde jsem vykonával různé funkce. Poprvé jsme se osobně setkali u rodiny Svobodových v Jáchymově-Suché, kam několikrát přijel. Bylo to letmé setkání, ale představovalo důležitý moment ve vztahu dvou významných osobností té doby, Metoděje Habáně a Štěpána Trochty.

Jaká byla situace v litoměřické diecézi před nástupem biskupa Trochty?

Od roku 1931 působil v Litoměřicích biskup Antonín Alois Weber, člověk, který zdůrazňoval jednotu církve a otevřeně odporoval nacistickému režimu. Po válce rezignoval a zemřel v roce 1948. Podporoval návrat řeholních řádů do diecéze, například dominikánů, kteří přišli do Jablonného v Podještědí. Seminář tehdy vedl zmíněný Metoděj Habáň, který měl silnou francouzskou orientaci a hluboké duchovní zázemí. Mezi bohoslovci panovala velká důvěra, což bylo pro život semináře nesmírně důležité.

Setkal se v této době s perzekucemi i biskup Trochta?

Ano. V roce 1953 byl zatčen a později odsouzen na 25 let vězení. Prošel několika věznicemi a po pro-

puštění v roce 1960 byl nucen žít v civilním zaměstnání. Do plné církevní správy se mohl vrátit až po roce 1968.

Perzekuce se nevyhýbaly ani semináři. Jednou přišel za Metodějem Habáněm muž s pistolí, vydávající se za agenta, a žádal, aby ho schoval v klášteře. Habáň odmítl, ale ukryl alespoň zbraň. Agent byl záhy odhalen, pistoli našli a Habáně zatkli. Následně byl zkonfiskován i církevní majetek.

Biskupa Trochty si nesmírně vážím. Prošel opravdu těžkou školou. Je známé napětí mezi arcibiskupem Josefem Beranem a biskupem Štěpánem Trochtou, ale skutečným pandánem k Beranovi byl Ambróz Lazík, který byl v některých ohledech ještě tvrdší. Trochta byl více nakloněn jednání s komunistickým režimem, přesto byl odsouzen na 25 let. Nakonec byl „jen" internován, což bylo možná ještě těžší než vězení. Přes to všechno si zachoval lidskost, klid a cit pro kněžskou službu.

Jak vzpomínáte na atmosféru semináře v roce 1968 a na působení biskupa Trochty Vy osobně?

Rok 1968 byl mimořádný. Do semináře tehdy přicházeli ke studiu teologie lidé z velmi rozmanitého prostředí. Nejen mladí kandidáti kněžství, ale také starší muži, kteří dříve nemohli studovat – lékaři, ředitelé, někdejší náměstci či úředníci. Objevovali se i jedinci s narušenou osobností, což vytvářelo napjatou, ale zároveň svobodnější atmosféru, typickou pro dobu pražského jara. Celý seminář žil určitou směsí naděje a obav.

Biskup Štěpán Trochta nad tím vším držel pevnou, ale laskavou ruku. Jednal s námi otevřeně, s pocho-

pením a s velkou lidskou zkušeností. Na konci 60. let už byl nemocný a při jednom veřejném vystoupení náhle upadl. Přesto dokázal říci: *Chlapci, kdybych to řekl po pravdě, tak mě zavřou*. Tato věta vystihuje jeho životní zkušenost – věděl přesně, kde leží hranice možného.

Trochta byl polosirotek, jeho otec zemřel a matka zůstala sama. Studoval v Turíně, kde se formoval v salesiánském prostředí dona Bosca. Za války prošel koncentračními tábory a tam mu, mimo jiných, pomohl i Josef Plojhar, pozdější problematická politická postava. Trochty jsme si však vážili především pro jeho postoje. Byl to muž dialogu, věřil, že je možné hledat určitou dohodu s režimem. Občas působil až příliš optimisticky. například když říkával, že vstup do hnutí *Pacem in terris* proběhne bez větších komplikací. V té době však podobnou víru sdíleli i jiní. Kardinál Tomášek sice *Chartu 77* nepodepsal, ale vydal k ní prohlášení, v němž upozornil na oprávněnost požadavků pro dodržování lidských práv.

Když biskup Trochta v roce 1974 zemřel, jeho pohřeb byl tichou, ale zřetelnou rehabilitací celého jeho životního příběhu i těžké cesty, kterou církev od roku 1948 prošla. Ti, kdo jej znali osobně, dobře věděli, že Trochta nesl břemeno doby s neobyčejnou statečností, pokorou a lidskostí.

Jaký význam měl návrat biskupů do diecézí po roce 1968?

Návrat nebo znovuuvedení biskupů do jejich diecézí mělo v roce 1968 velký symbolický význam. Pro církev

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy ***Dominik Duka: Poslední slovo*****.** Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.